

از خاطرات دانشجوی ۶۴ سال پیش دانشسرای عالی

وجودی واحد با چند نام و چند جایگاه

مجدالدین کیوانی

دانش‌آموخته دانشسرای عالی و مؤسس شعبه زاهدان

«سازمان تربیت معلم و تحقیقات تربیتی» تغییر یافت؛ یعنی هم اسمش عوض شد هم تشکیلاتش. تابستان ۱۳۴۷ از تحصیل در انگلستان به وطن بازگشتم، دانشسرای عالی اسم و تشکیلات چهار پنج سال قبل خود را باز یافته بود، گرچه هنوز آثاری از «سازمان تربیت معلم» در آن مشهود بود. محلش نیز همان ساختمان زیبای دانشسرای مقدماتی سابق بود که هیچ‌گاه ندانستم به کجای تهران انتقال یافته بود. با وجود این، می‌دیدم که شماری از هم‌کاران، ظاهراً «دانشسرای عالی» را دون شأن خود می‌دیدند و به دنبال تغییر این عنوان بودند. می‌خواستند نامی بر آن بگذارند که لفظ «دانشگاه» در آن باشد. چند عنوان بر سر زبان‌ها بود که من در تابستان ۱۳۵۳ برای راه‌اندازی دانشسرای عالی، شعبه زاهدان به این شهر رفتم. کم‌تر از یک سال بعد نامه رسید که به میمنت و مبارکی دانشسرای عالی تهران به «دانشگاه تربیت معلم» تغییر نام داده است. در زاهدان، اما، دانشسرای عالی هم چنان به نام خود وفادار ماند و ماند تا این‌که چند سالی پس از ۱۳۵۷ در شکم دانشگاه سیستان و بلوچستان فرو رفت.

از همان دهه پنجاه، ساخت پردیس جدیدی در حصارک کرج برای دانشگاه تربیت معلم شروع، و تا اوایل دهه شصت بخش‌هایی از آن کمابیش آماده بهره‌برداری شده بود. خطر بمباران دانشگاه در خلال جنگ عراق و ایران باعث شد کلاس‌های دوره کارشناسی در پردیس جدید تشکیل شود. به تدریج که پردیس حصارک کامل می‌شد، کلاس‌ها و ادارات دانشگاه به آن جا منتقل شد و چند سال بعد (گویا در دهه هشتاد یا نود) دانشگاه تربیت معلم در پردیس جدید، نام جدید گرفت: دانشگاه خوارزمی.

این راه هم اضافه‌کنم که دانشسرای عالی تهران پیش از آن‌که به این نام خوانده شود، اسامی دارالمعلمین مرکزی و دارالمعلمین عالی را، با سازمان و وظایفی محدودتر، بر خود دیده بود.

عکس منتشرشده از مجدالدین کیوانی، از راست، نفر دوم/ مرکز اسناد دانشگاه خوارزمی

تعویض نام شهرها، بناها، خیابان‌ها، میدان‌ها و سازمان‌ها در ایران عملی مرسوم و معمول بوده است. هر چند صبحی شش‌په‌ری یا ساختمانی اسم عوض می‌کند و شناسنامه‌ای جدید می‌گیرد. بسیاری از هم‌نسلان من اسامی قدیم پاره‌ای از شهرها و انبوهی از کوچه‌ها و خیابان‌ها را به یاد می‌آورند که مدتی ست با نام‌های جدید خوانده می‌شوند. جالب این‌که پاره‌ای از این مکان‌ها و مناطق دو سه نام عوض کرده‌اند و معدودی از آن‌ها امروز روز اقلاباً با دو نام قدیم و جدید بر زبان مردم جاری هستند.

دانشسرای عالی تهران از این نظر وضعی تقریباً استثنایی داشته است، زیرا در طول عمر خود هم چند نام عوض کرده هم چند محل اقامت! زمانی که این حقیر، در مهر ۱۳۳۷ تحصیلات دانشگاهی خود را آغاز کردم، نام محل تحصیل «دانشسرای عالی تهران» بود ولی در یک نقطه واحد جای نداشت. این طور که در آن زمان گفته می‌شد، دانشسرای عالی دارای شش ساختمان بود. من خودم چهارتای آن را دیده بودم: یکی در خیابان بزرگمهر (در فاصله ضلع شرقی دانشگاه تهران و خیابان ولی عصر [مصطفی سابق و پهلوی اسبق]); دیگری در همان خیابان ولی عصر (سمت راست، در دویست سیصد متری میدان ولی عصر); سومی در خیابان یا کوچه شقاقی (منشعب از جنوب شرقی میدان ولی عصر); ساختمانی چهارم را به یاد نمی‌آورم که در کجای آن حوالی بود. قبل از آن تاریخ و زمانی که دانشسرای عالی هنوز از دانشگاه تهران جدا و مستقل نشده بود، مدتی جایش در باغ یا ساختمان نگارستان، در محله بهارستان و نزدیکی‌های خیابان کمال الملک بود. هنوز هم خیابانی که ساختمان نگارستان در آن واقع است و به میدان بهارستان منتهی می‌شود، «دانشسرا» نام دارد. زمانی نیز (از ۱۳۳۵ ش) سازمان لغت‌نامه دهخدا در آن مستقر بود.

اگر درست به خاطر بیاورم، زمانی در سال تحصیلی ۱۳۳۸-۱۳۳۹ بوده که دانشسرای عالی به ساختمانی در محله «سید خندان» منتقل، و اجاره‌نشین یکی از تجار توانگر آن روزگار به نام باتمانقلیچ شد. این ساختمان بزرگ قرار بود هتلی بشود، اما تکمیل آن بر اثر بروز پاره‌ای مسائل مالی و حقوقی، متوقف و ظاهراً اختیار آن از دست صاحب‌اش خارج شد و، به ازای ماهی هفتاد هزار تومان، به اجاره وزارت فرهنگ (آموزش و پرورش امروز) درآمد و تا اطلاع ثانوی جایگاه دانشسرای عالی شد. از قرائن بومی‌آید که دانشسرای عالی پیش از انتقال به باغ بهارستان، خانه‌به‌دوش از نقطه‌ای به نقطه دیگری از تهران مرکزی سرگردان بوده است؛ ولی من از آن‌ها اطلاعات دقیقی ندارم.

در ۱۳۴۰ به‌عنوان دبیر ادبیات فارسی به اهواز رفتم. در تابستان ۱۳۴۱ که برای شرکت در دوره‌ای آموزشی به تهران آمدم، دانشسرای عالی به محل «دانشسرای مقدماتی»، واقع در خیابان روزولت آن روز (شهید مفتاح فعلی و مبارزان سابق)، مقابل دیوار شرقی «لانه جاسوسی» (سفارت امریکای سابق)، و غرب خیابان خاقانی نقل مکان کرده بود.

در نیمه‌های سال ۱۳۴۲، دولت عوض شد و به دنبال آن دگرگونی‌هایی در پاره‌ای از سازمان‌های دولتی ایجاد شد. از جمله، نام دانشسرای عالی به